

2. Pored toga, učenici treba da imaju na raspolaganju niz izraza, jezičkih sredstava koja su posebno korisna, a koja se često koriste prilikom opisivanja, u diskusijama, kraćim referatima itd. U diskusijama se, na primer, često koristi „po mom mišljenju, to je...“, „moje viđenje je drugačije...“, „sa time se u potpunosti slažem / uopšte ne slažem“, „to je u suštini tačno, ali međutim...“ itd. Takva jezička sredstva moraju prvo sa učenicima biti pobrojana i zapisana. Posezanje za jezikom škole ovde može biti veoma korisno, jer na tom jeziku učenici već poznaju neke od tih izraza. Zatim ta jezička sredstva treba zapisati i dobro uvežbati. U priručniku „Osnove i polazišta“ nalaze se u pogl. 7 B4 fotografije snimljene u dopunskoj školi španskog u Londonu, koje pokazuju vizualizaciju jednostavnih jezičkih sredstava, što predstavlja vredan doprinos širenju jezičkih kompetencija u prvom jeziku. U praktičnom delu priručnika, br. 12 pokazuje kako se, predstavljanjem pojedinih delova rečenica, učenicima može pomoći da se u razgovoru nadovežu na ono što drugi govore i da doprinesu koherentnosti diskusije.

Sa sledećim višim jezičkim nivoom – gramatikom, odnosno njenim oblastima morfologijom i sintaksom – povezani su različiti izazovi, u zavisnosti od prvog jezika, kao i od razlika koje postoje između dijalek(a)ta i standardnog jezika. Učenici s Kosova se, između ostalog, suočavaju s učenjem specijalnih konstrukcija s infinitivom u standardnom albanskom, đaci koji idu u dopunske škole južnoslovenskih jezika često moraju savladati pravilnu upotrebu padeža u standardnom jeziku itd. Iz perspektive psihologije učenja za trajno sticanje znanja preporučuje se uvek da učenici ono što uče prvo treba da shvate (najbolje je ako nečega postanu svesni putem istraživačkog učenja) i zatim na više načina i u više faza uvežbaju i upotrebe. Pri tom usmeno izražavanje igra važnu ulogu kada je reč o prepoznavanju i imenovanju, ali i u dijaloškim, praktično orijentisanim vežbama i situacijama u kojima se naučeno koristi.

d) Povezivanje prvog i drugog jezika

Učenici dopunskih škola maternjeg jezika ne poznaju i ne znaju samo svoj prvi jezik, nego i školski jezik zemlje u kojoj žive. Često se čak osećaju kompetentnije kada se služe tim jezikom, što i ne čudi, s obzirom na svakodnevni rad na tom jeziku u školi, što je gore već pokazano. Pri podsticanju razvoja prvog jezika u okviru nastave dopunskih škola, treba obavezno koristiti dačke resurse i kompetencije u školskom jeziku. U to se ubraja, recimo, fond reči koji je neretko širi od kućnih i porodičnih tema na koje je ograničen njihov rečnik u prvom jeziku. To znači da se u radu na vokabularu prvog jezika često možemo osloniti na

školski jezik, u kojem su neki pojmovi već obrađeni i objašnjeni. Tada nisu neophodna duga objašnjenja na prvom jeziku; tada treba samo navesti odgovarajući pojam i uvežbati njegovu upotrebu. To se odnosi pre svega na zahtevniji vokabular obrađen u školi, bez kojeg nema dobrog vladanja jezikom. Ali, i prilikom rada na gorenavedenim daljim jezičkim sredstvima moguće je poći od školskog jezika. Velika prednost građenja takvih veza je u tome što se sprečava inače veoma problematično cepanje vokabularâ prvog i školskog jezika, do kojeg često dolazi (najčešće tako što deca na prvom jeziku koriste porodično-kućni vokabular, a na školskom vokabular za zahtevnije teme). Pored toga, moguće je i preporučljivo resurse i predznanja iz redovne nastave uključiti u rad na gramatičkim fenomenima ili prilikom prenošenja strategija učenja (upor. priručnik Didaktički podsticaji 5). U svim ovim slučajevima usmeno izražavanje, kao medijum za razgovore i treninge, igra važnu ulogu za dostizanje cilja poboljšanja literalnih kompetencija. Podrazumeva se da taj medijum može biti dovoljno dobro korišćen ako se sticanju i izgradnji usmenih kompetencija posvetilo dovoljno vremena i pažnje.

3. Ciljevi i struktura ovog priručnika

Ovaj priručnik je u tesnoj vezi s priručnicima Didaktički podsticaji 1 i 2 u seriji priručnika „Materijali za nastavu maternjeg jezika u dopunskim školama“. Dok priručnici 1 i 2 predstavljaju niz predloga za podsticanje i poboljšanje pisanja, odnosno, čitanja na prvom jeziku, u priručniku 3 je reč o velikoj jezičkoj oblasti usmenog izražavanja. Ta oblast obuhvata, kao što je gore pokazano, dva aspekta – slušanje / razumevanje slušanog i govor. Za razliku od čitanja i pisanja, ovde se ne radi o kulturnim tehnikama koje moraju iz osnova biti obrađene u školi, nego o širenju i nadgradnji kompetencija koje veće postoje u vezi sa svakodnevnim temama, a koje gotovo sva deca poseduju već kad pođu u vrtić. Obaveza škole je da razvije te kompetencije, onoliko koliko je moguće, za snalaženje i funkcionisanje i u sve zahtevnijim kontekstima. U nastavi maternjeg jezika u dopunskim školama fokus je na standardnoj varijanti prvog jezika. Istovremeno se stvaraju produktivne veze sa školskim jezikom, kao što je pokazano gore u 2d.

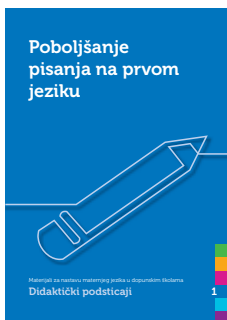
Nastavni predlozi i didaktički podsticaji, čija je svrha da posluže kao potpora nastavnicima dopunskih škola maternjeg jezika u važnom radu na poboljšanju usmenog izražavanja učenika, podeljeni su na sledeće oblasti (pri čemu se uvek misli kako na produktivnu, tako i na receptivnu dimenziju – govor i slušanje):

- akustički trening; podsticaj za kreativno korišćenje jezika
- adekvatno ponašanje tokom razgovora – udvoje i u grupama
- pričanje i glumljenje doživljava i priča
- prezentacije i referati

Posebno mnogo mesta u ovom priručniku zauzima 13 nastavnih predloga u delu II („Adekvatno ponašanje tokom razgovora – udvoje i u grupama“). To nije slučajno: veštine i kompetencije o kojima je tu reč predstavljaju, takoreći, fundament ukupne komunikacije i zahtevaju posebno pažljivo uvežbavanje.

Ukupno 32 predloga za nastavu strukturisana su tako da je u fokus stavljeno jasno i razumljivo predstavljanje predloženog toka vežbe. Delom su u uvodu navedene napomene koje nadopunjuju navedene ciljeve i daju dodatne informacije. Rubrike „varijante“ i „napomene“ na kraju nekih nastavnih predloga obuhvataju metodičke alternative, kao i upućivanja na detaljnije didaktičko-metodičke aspekte.

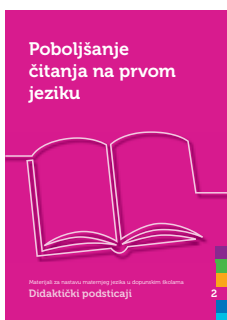
Za više različitih aspekata moguće je naći predloge i vežbe i u drugim priručnicima „Didaktičkih podsticaja“; to ne treba da čudi, s obzirom na značaj usmenog izražavanja i za teme u vezi s pismošću. Upućujemo posebno na sledeće priručnike i poglavlja:

Priručnik 1

Poboljšanje pisanja na prvom jeziku:

upor. u praktičnom delu, između ostalog, upućivanje na usmene predvežbe itd. u poglavljima 1, 2, 7.4, 14, 18 itd.

Priručnik 2

Poboljšanje čitanja na prvom jeziku:

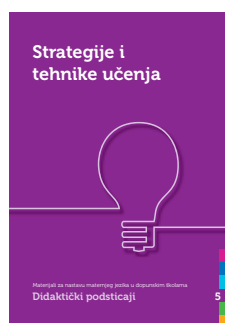
upor. pre svega poglavlja posvećena glasnom čitanju – pogl. 1, 10, 11 i 16 u praktičnom delu.

Priručnik 4

Poboljšanje interkulturalne kompetencije:

veliki deo nastavnih predloga sadrži važne delove posvećene usmenom izrazu (razgovori kojima se razjašnjavaju nesporazumi, diskusije o određenim temama itd).

Priručnik 5

Strategije i tehnike učenja:

ovde se delovi posvećeni usmenom izražavanju tiču pre svega razmene iskustava sa različitim strategijama učenja.

Na kraju valja pomenuti nešto što ovaj priručnik razlikuje od ostalih: na njemu je vredno radilo troje mladih nastavnika (Livia Huber, Annina Ruder, Flavio Ruffo), koji su uz mnogo truda i energije svoje diplomske radove posvetili temi „Poboljšanje usmenog izražavanja u nastavi maternjeg jezika u dopunskim školama“. Uz rukovodioca projekta, kao i nastavnice dopunskih škola zaduženih za redakciju (Draganu Dimitrijević i Gordanu Nikolić), tako je nastao tim koji je bio koliko inovativan, u smislu strukture članova, toliko i produktivan u pogledu načina rada.

Važni izvori (pored mnogih drugih) kojima smo se služili u radu na ovom priručniku su udžbenici jezika na nemačkom: „Sprachfenster“, „Sprachland“, „Sprachwelt Deutsch“, „Die Sprachstarken“ i „Pipapo“. Korišćenje tih udžbenika garantuje jezičko-didaktičku aktuelnost i podstiče povezivanje dopunskih škola maternjeg jezika s redovnom nastavom.

4. Tri glavna polazišta aktuelne didaktike usmenog izražavanja

Oblast usmenog izražavanja je ogromno polje s obimnom literaturom na različitim jezicima i s različitim tradicijama. Različite tradicije se ogledaju, na primer, u različitom vrednovanju oblasti kao što su „demokratsko diskutovanje u razrednoj zajednici“, ili „izražajno recitovanje pesama“ u različitim kulturama. Ovde ćemo se ograničiti na nekoliko tačaka za koje u pogledu didaktike usmenog izražavanja manje-više postoji konsenzus između zemalja zapadne i severne Evrope, a koje su zanimljive i za nastavu maternjeg jezika u dopunskim školama.